

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการปลูกกล้วยไม้ในประเทศไทย

โดยสัง เภ

โดย

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

บทนำ

"การเรียนรู้และใช้ความจริงเป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิต ย่อมนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนา" ไม่ว่ามนุษย์จะคิดนำสิ่งใดมาพัฒนา เพื่อหวังให้มีผลสนองประโยชน์สุขแห่งตน จำเป็นต้องมีความสนใจที่จะเรียนรู้ความจริงในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงทั้งสองด้านให้ถึงที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมุ่งที่ด้านซึ่งมีจิตสำนึกแห่งตน อันน่าจะถือว่่าคือพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่สำคัญที่สุด

"อดีตที่เชื่อมโยงถึงสิ่งซึ่ง อยู่ในวิถีความเป็นมา คือพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้" แม้มองสู่สิ่งซึ่งอยู่ด้านนอกตัวเองอาจทำให้หลงคิดไปว่า อดีตคือสิ่งซึ่งผ่านพ้นไปแล้ว ทำให้รู้สึกเลเยที่จะให้ความสำคัญ แต่ถ้าสามารถรู้สึกได้ถึงสำคัญของสิ่งซึ่งอยู่ในรากฐานตนเอง ทำให้มุ่งค้นหาความจริงเพื่อหวังเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง ก็น่าจะพบว่า "ถ้าไม่มองข้ามความสำคัญของอดีตซึ่ง เข้าไปปรากฏอยู่ในส่วนลึกของความรู้สึกแห่งตน เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานการพิจารณาดำเนินงาน ไม่ว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องกล้วยไม้หรืออื่นใด ย่อมช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความเจริญและมั่นคงยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถสร้างกระแสสืบสานต่อไปได้อย่างรู้เหตุรู้ผล"

ดังนั้นจึงใคร่ขอฝากไว้ ณ โอกาสนี้ว่า ไม่ว่าบุคคลใดสนใจปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าสนใจหวนกลับไปทบทวนเพื่อหวังเรียนรู้เหตุผลซึ่งปรากฏอยู่ในอดีตพร้อมกับสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในวิถีความเป็นมาเกี่ยวกับสิ่งนั้น ย่อมถือเป็นประเด็นสำคัญที่ขาดเสียมิได้ นอกจากนั้นผลการพิจารณาน่าจะสานกระแสความคิดไปถึงความจริงได้ทุกเรื่อง ซึ่งปรากฏร่วมกันในวิถีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเหตุมีผล ชีวิตและกิจการจึงจะสามารถก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคงรวมทั้งยังมีส่วนช่วยให้สังคมมีอนาคตที่มั่นคงสดใสยิ่งขึ้นด้วย

อนึ่ง หลักการที่กล่าวมาแล้วนี้ น่าจะถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของทุกคน แม้การคิดเรียนรู้และใช้กล้วยไม้สร้างประโยชน์สุขให้ตน ไม่ว่าแต่ละช่วงชีวิตจะคิดว่าควรก้าวหน้าไปไกลแค่ไหน พึงต้องหวนกลับไปทบทวนเพื่อเห็นความจริงที่มีอยู่แล้วในอดีต ซึ่งทุกคนมีสิทธิค้นหาได้อย่างอิสระ สอดคล้องกันกับคำสอนของผู้ใหญ่ในอดีตก่อน ที่เคยกล่าวฝากไว้ว่า "จงเป็นผู้รู้ถึงบุญคุณของชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในอดีตของชีวิตคน"

ดังนั้น จึงควรนำเหตุและผลเท่าที่ได้กล่าวแล้ว มาประยุกต์ใช้กับการศึกษาหาความรู้เรื่องกล้วยไม้อย่างสำคัญทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อหวังผลในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าให้มั่นคงยิ่งขึ้น

ความเป็นมาของกล้วยไม้ที่มีเหตุผลสัมพันธ์กับคนไทยในอดีต

ถ้าคิดจะศึกษาหาความรู้ให้ถึงความจริงอย่างได้ผลจริงจัง ควรมุ่งเรียนรู้จากธรรมชาติอันถือได้ว่่าคือพื้นฐานการศึกษาหาความรู้ซึ่งเชื่อว่ามีอยู่ในรากฐานของแต่ละคนแล้ว ส่วนการเรียนรู้จากตำราและห้องเรียนน่าจะเป็นสิ่งเสริมแต่งเพื่อให้แลดูสวยงามและมีผล เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นมากขึ้น ดังนั้น เรื่องนี้ผู้เขียนคงต้องขออนุญาตเริ่มต้นจากความจริงที่ตัวเองก่อนอื่น

แต่ก็ใคร่ขอฝากแง่คิดไว้ว่า "ธรรมชาติของแต่ละคนย่อมไม่เหมือนกัน" ดังนั้นถ้าใครคิดจะค้นหาความรู้จากข้อเขียนเรื่องนี้ ไม่ว่าจะปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้หรือเล่มไหน ควรนำเนื้อหาสาระไปคิดพิจารณาโดยไม่ลืมที่จะใช้ธรรมชาติซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเองเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด เพื่อหวังให้บังเกิดผลดีแก่ตนอย่างเต็มที่

ในช่วงก่อนการปฏิวัติโดยใช้กำลังทหารและประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นรูปแบบซึ่งฝ่ายยึดอำนาจเชื่อว่่าคือประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ.:2475 ซึ่งขณะนั้นผู้เขียนยังมีอายุไม่ถึง 10 ขวบ ได้มี

โอกาสสัมผัสกับภาพเหตุการณ์ของผู้ใหญ่บางคนซึ่งถือบรรดาศักดิ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ที่นำเอากล้วยไม้พันธุ์ พันบ้าน 3-4 ชนิด ปลูกใส่กระเช้าไม้สัก แขนงไว้ในเรือนต้นไม้เล็ก ๆ ซึ่งสร้างไว้ในบริเวณบ้านส่วนตัว แต่ คนยังไม่สนใจมากนัก นอกจากรู้สึกแปลก ๆ เพราะให้ความรักความสนใจต้นไม้และสัตว์เลี้ยงมาแต่เล็กแต่น้อย ความรู้สึกแปลกใหม่เพราะเห็นต้นไม้ที่ปลูกลงดินมาแล้วจนชินตา แต่เพิ่งได้เห็นต้นไม้ซึ่งไม่ต้องใช้ดินปลูกแต่มีธรรมชาติที่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นภาพดังกล่าวจึงเข้าไปแฝงอยู่ในส่วนลึกของหัวใจภายใต้ความสงสัย และยังรู้สึกต่อไปอีกว่า เป็นต้นไม้วิเศษหรืออะไรกันแน่ ?

จากนั้นก็มา ทำให้คิดอยู่เสมอว่า สักวันหนึ่งเธอ จะต้องค้นหาความจริงให้ได้ แล้วจะนำออกเปิดเผยให้หมด ไม่ว่าจะยากก็ตามเหมือนกันทั้งนั้น ครั้งหนึ่งขณะที่ผู้เขียนมีอายุประมาณ 15-16 ขวบ พ่อออกไปตรวจงานชายแดนเขมร ได้นำเอาไปด้วยเพราะต้องการฝึกให้เป็นคนรู้จักความลำบากและอดทน ขณะนั้นป้ายังมีสภาพเป็นปกติ คณะที่ไปต้องเดินทางโดยเกวียนเทียมวัวคู่รองแรมไปในป่า

มีคนฝากให้ช่วยหากล้วยไม้ที่เรียกกันว่า **เอื้องกุหลาบนางรอง** แมคนในคณะก็พูดถึงกล้วยไม้ชนิดนี้ทั้ง ๆ ที่ถามใครก็บอกไม่ได้ว่าเอื้องกุหลาบนางรองมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร รวมทั้งคนที่ฝากให้ช่วยหาด้วย สะท้อนให้เห็นรากฐานความคิดคนว่า **หาไปทั้ง ๆ ที่ยังไม่รู้** หรือ **หาตามที่คนอื่นเล่าลือกัน** ทำให้รู้ความจริงว่าคน **"คนไทยส่วนใหญ่ขาดความเป็นตัวของตัวเอง"** และ **"ไม่ค่อยจะสนใจศึกษาหาความรู้ในมุมกว้าง"** เรื่องราวการเข้าไปครั้งนั้น ได้ถูกเขียนลงไว้ภายใต้หัวข้อเรื่อง **"เข้าไปหากล้วยไม้ครั้งแรกในชีวิต"** หากใครสนใจอาจหาอ่านได้จาก **"ห้องสมุดกล้วยไม้-ระพี สาคริก"** ณ หอสมุดแห่งชาติท่าवासกรีย์

ถัดจากนั้นมาถึงอีกช่วงหนึ่งซึ่งตนเข้าไปใช้ชีวิตศึกษาในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรื่องกล้วยไม้ก็ยังคงอยู่ในความไม่รู้ของคน แม้กระทั่งคนในมหาวิทยาลัยซึ่งถูกเรียกว่า **"นักวิชาการ"** โดยเหตุที่อยู่มาวันหนึ่ง ขณะที่ตนนั่งเรียนอยู่ในชั้นเรียนวิชาโรคพืช อาจารย์สอนได้นำเอาชิ้นส่วนชิ้นเล็ก ๆ ยาวประมาณ 5 ซม. ซึ่งมีสีดำทั้งชิ้นเพราะถูกเชื้อราธรรมชาติทำลาย มาให้นักเรียนดู พร้อมกับบอกว่า **"นี่คือลาลูกกล้วยของกล้วยไม้-แคทลียาซึ่งถูกโรคจากเชื้อราทำลายหมดแล้ว"**

การเรียนครั้งนั้นไม่ได้ทำให้ผู้เขียนสามารถมองเห็นความจริงได้ว่า กล้วยไม้แคทลียาซึ่งเป็นของจริง และเป็นของจริงนั้นมีรูปร่างลักษณะอย่างไร และไม่อาจสร้างจินตนาการให้รู้ได้ถึงสิ่งที่มีชีวิตชีวาแม้แต่น้อยและ **"เป็นครั้งแรกเท่านั้นสำหรับชีวิต 5 ปีในมหาวิทยาลัยที่มีโอกาสสัมผัสกับกล้วยไม้ แดมยังไม่ใช้กล้วยไม้ซึ่งควรจะมีบทบาทสนองอุดมการณ์ที่อยู่ในรากฐานตนเองอีกด้วย"**

ผู้เขียนจบปริญญาตรีหลังสูตร 5 ปี ในสาขาปฐพีวิทยา จากมหาวิทยาลัยในช่วงต้นปี พ.ศ.2490 หลังสงครามโลกร่วมกับสงครามมหาเอเซียบูรพา เสร็จสิ้นลงแล้วประมาณ 1 ปีกว่า ๆ และการผ่านการศึกษาดังกล่าวยังคงอยู่บนพื้นฐานที่มีอิสระมากกว่าช่วงหลัง ๆ เนื่องจากยังไม่ได้จัดตั้งภาควิชาปฐพีวิทยาแม้ภาควิชาอื่นขึ้นมาให้มีผลล้อมกรอบความคิดตัวเองจนกระทั่งกับแถมมากขึ้นเช่นช่วงหลัง ๆ

ตนได้ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดไว้นานแล้วว่า จะต้องออกไปใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางบรรยากาศที่ใกล้ธรรมชาติ แต่ที่ต้องการเพื่อนร่วมทางภายใต้จินตนาการที่สร้างไว้ **"อาจเป็นเพราะชีวิตเกิดกลางใจเมืองกรุงเทพ ฯ และรากฐานตัวเองไว้อต่ความรู้สึกบนวิถีทางซึ่งไม่เป็นธรรมชาติ จึงเบียดสภาพบรรยากาศในเมืองกรุงมาตั้งแต่อายุยังน้อยมาก ซึ่งอ่านได้จากกรปฏิบัติเพราะไม่แสดงออกโดยการพูดแต่อย่างใด"**

โอกาสที่เรียนจบจากมหาวิทยาลัยได้ทำให้มองเห็นช่วงซึ่งน่าจะเป็นโอกาสดีมาก ครูและเป็นผู้บริหารงานคนหนึ่งในกระทรวงเกษตรราธิการ (ชื่อสมัยนั้น) คงต้องการผู้เขียนไว้ทำงานวิจัยที่เกษตรกลางบางเขนซึ่งอยู่ในกรุงเทพ ฯ และต้องการไว้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยด้วย เพราะระหว่างนั้นมหาวิทยาลัยกำลังต้องการคนในสายนี้ นอกจากนั้นป้ายังมีสติจบจากคณะกสิกรรมและสัตวบาล (ชื่อในช่วงนั้น) เพียง 2 คน แต่ครูก็ไม่คิดที่จะยึดเยียด

ผู้เขียนถูกถามว่า "จบแล้ว เธอจะไปทำงานอะไรที่ไท่ ? " เธอมีความรู้สึกเป็นกันเองกับครูท่านนี้มาก เพราะท่านได้แสดงถึงความมีวิญญูณของนักวิชาการ ร่วมกับความเป็นครูอย่างชัดเจน เนื่องจากมีเมตตาต่อศิษย์ และทุกคนผู้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ

ท่านเป็นครูสอนวิชาเคมีซึ่งตนรักและสนใจมากมาแต่ เริ่มต้น เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ร่วมกับเป็นผู้บริหารงานทั่วไปตั้งแต่ช่วงที่ยังเป็นวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พฤติกรรมซึ่งเป็นที่ประทับใจศิษย์อย่างเด่นชัดเห็นจะได้แก่ "การตื่นนอนก่อนศิษย์และนอนที่หลังศิษย์ เข้านอนหมดแล้ว ในเวลางานภาคปฏิบัติท่านจะนั่งกางเกงขาสั้นและแต่งตัวอย่างเรียบง่าย เช่นเดียวกับศิษย์ เดินมาดูแลสภาพความเป็นอยู่ของศิษย์ทุกคนถึงหอพักเป็นประจำทุกวัน และลงทำงานวิจัยภาคปฏิบัติร่วมกับศิษย์ที่พื้นดิน ซึ่งมีผลฝึกฝนศิษย์ให้ เกิดทักษะและปฏิภาณในการทำงาน โดยใช้พื้นดินเป็นพื้นฐานความรู้และความคิด"

พฤติกรรมดังกล่าว มีเหตุมีผลสอดคล้องกันกับความหมายของคำว่า "ครู เกษตร" เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งท่านผู้นั้นคือ "อาจารย์ เรม บูรณฤกษ์" ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ก่อนช่วงที่ได้รับการสถาปนาขึ้นมาเป็นมหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. 2486 และเริ่มมีแนวทำให้ "บัณฑิตที่จบออกไป เริ่มมีรากฐานจิตใจห่างจากพื้นดินมากขึ้น" แต่ผู้เขียนก็ยังรักษาความเป็นตัวของตัวเองให้อยู่รอดตลอดมาได้ อย่างปราศจากความรู้สึกหวั่นไหวจากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งเหล่านั้น

หวนกลับมาหาคำถามจากครูอีกครั้งหนึ่ง เธอได้ตอบคำถามจากท่านไปทันทีโดยไม่ลังเลใจว่า "ผมต้องการไปทำงานที่แม่โจ้ครับ"

"แม่โจ้คือชื่อลำห้วยและหมู่บ้านแห่งหนึ่ง อยู่ในเขตอำเภอ สกลนคร จังหวัด เชียงใหม่" และเป็นแหล่งเดิมซึ่งผู้เขียนเคยไปใช้ชีวิตสัมผัสความจริงที่ "โรงเรียน เจริญวิทยาลัยเกษตรศาสตร์" ระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2483 ถึงปี พ.ศ. 2484

คนจึงเคยมีโอกาสนสัมผัสรสชาติจากสภาพและบรรยากาศความเป็นธรรมชาติของที่นี่มาแล้ว แม้มันจะทำไผ่หับรรดาเพื่อน ๆ รู้สึกเซ็งทลลลจนกระทั่งประกาศออกมาว่า จะไม่ชอกกลับก้าวเข้าไปเหยียบมันอีก

มันเป็นบรรยากาศที่ยังไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ จึงต้องใช้แสงเทียนไขหรือไม้ก๊ะตะเกียงรั้วดวงเล็ก ๆ และใช้น้ำจากลำรางข้างถนนลูกรังซึ่งส่งน้ำไปยังไร่นาชาวบ้าน แม้มันทลลลก็ยังคงมีสภาพกิ่งทางเกวียนกิ่ง-ทางรถสองแถวและรถบรรทุก ซึ่งผิวพื้นมีสองร่องเหมาะสมกับช่วงห่างของล้อ เกวียนที่บิดไปครั้งแล้วครั้งเล่าอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 18 กิโลเมตร สองข้างทางบางช่วงยังคงมีสภาพเป็นป่า แต่ก็มีน้ำเพื่อสนองชีวิตเกษตรกรที่อุดมสมบูรณ์มากพอสมควร

ครูท่านพูดเสริมต่อไปว่า "เธอ ไปอยู่ที่นั่นฉันให้ได้แต่ เพียงเป็นลูกจ้างชั่วคราวซึ่งมีสถานภาพพื้นฐานการทำงานเช่นเดียวกับคนงานในไร่ แต่ถ้าคิดจะอยู่ที่นั่น ฉันมีอัตราและตำแหน่งบรรจุที่สามารถเตรียมไว้ให้ได้"

ตนรับฟังแล้วก็นิ่ง โดยที่ไม่มีอาการเปลี่ยนความตั้งใจเดิมแม้แต่น้อย เนื่องจากมีรากฐานซึ่งเชื่อว่ามันคงแข็งแรงมากพอสมควร แต่การไปบุกเบิกงานซึ่งเชื่อว่าเป็นของใหม่ย่อมเผชิญกับความโดดเดี่ยวในช่วงเริ่มแรก จึงเห็นควรที่จะมีเพื่อนคอยเป็นกำลังใจให้ ดังนั้น "พอจบจากมหาวิทยาลัยได้ไม่นานก็ เริ่มต้นชีวิตครอบครัวซึ่งได้แม่บังเกิดเกล้าที่แยกกันอยู่กับพ่อ เป็นผู้จัดการและนำแม่ไปอยู่ด้วยที่นั่น"

บัดนี้ เวลาผ่านไปผ่านมาแล้วกว่า 50 ปี จากภาวะทลลลตนเองซึ่งเป็นนิสัย ทำให้มีดาร์บันที่กลวงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจากความทรงจำซึ่งนึกถึงอดีต ปรากฏออกมาเป็นบทความเรื่อง "จากแม่บังเกิดเกล้าถึงแม่ธรณี" เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2538 และนำลงพิมพ์ในหนังสือชื่อว่า "หากไม่มีวันนั้น-ย่อมไม่มีวันนี้" จัดพิมพ์โดย มูลนิธิสานแสงอรุณ"

อ่านมาถึงช่วงนี้อาจทำให้หลายคนเริ่มตั้งรู้สึกว่ หัวข้อเรื่องกล่าวถึง'ประวัติความเป็นมาของการปลูกกล้วยไม้ในประเทศไทย เหตุใดจึงพูดถึงเรื่องส่วนตัวมาแต่แรกจนถึงช่วงนี้ ถ้าไม่ใจร้อนเกินไปและนึกถึงหลักการซึ่งชี้ถึงความจริงไว้อย่างชัดเจนว่า "ถ้าไม่มีสิ่งนี้-ย่อมไม่มีสิ่งนั้น" ขอให้ใจเย็น ๆ เข้าไว้ เพราะเรากำลังนำท่านทวนกลับไปหาคำตอบซึ่งเป็นความจริงว่า คนไทยปลูกกล้วยไม้มาตั้งแต่เมื่อใด และปลูกกันไปทำไม "ถ้าบุคคลใดสนใจทำงานค้นคว้าวิจัย แต่ไม่ยอมเค้นทวนกระแสเพื่อค้นหาความจริงให้ถึงที่สุดและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ย่อมทำให้ผลงานวิจัยที่ได้รับ ปรากฏออกมาในลักษณะซึ่งอาจเรียกได้ว่า"หลอกคนอื่น" ไปโดยปริยายอย่างปฏิเสธมิได้

เชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทยทั้งในด้านธรรมชาติ วัฒนธรรมและความเจริญทางวัตถุ ในอดีตเรามักได้ยินคำกล่าวด้วยความรู้สึกชื่นชมยินดีว่า "เชียงใหม่เป็นเมืองที่มีดอกเอื้องงาม" ดอกเอื้องในภาษาไทยเหนือหมายถึงกล้วยไม้ นอกจากนั้นตามความเข้าใจของคนไทยทั่วไปในยุคนั้น บนพื้นฐานธรรมชาติและวัฒนธรรมภาคเหนือมีความรู้สึกที่เชื่อมโยงความหมายระหว่าง"ความงามของดอกกล้วยไม้ในธรรมชาติเข้ากับความงามของสตรีที่งาม" ทั้งในด้านน้ำใจและอัธยาศัย ไปจนถึงกิริยามารยาท

ในทางปฏิบัติ เชียงใหม่จึงเป็นจังหวัดภาคเหนือที่เป็นศูนย์กลางของบทบาทเกี่ยวกับกล้วยไม้พันธุ์พื้นบ้าน ซึ่งมีเหตุผลสัมพันธ์ถึงวิถีชีวิตคนท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัดอยู่ในยุคนั้น โดยเฉพาะส่วนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนออกมาปรากฏจากส่วนที่เป็นประเพณีนิยม

อนึ่ง จากการมุ่งไปทำงานที่นั่นก็ทำให้จะเห็นความสำคัญเพราะคิดไปทำเรื่องกล้วยไม้เหนือกว่าความรู้สึกลึกในด้านที่ได้รับมอบหมายไม่ แต่ก็ต้องยอมรับความจริงว่า "กล้วยไม้เป็นส่วนหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลร่วมอยู่ในภาพรวมของธรรมชาติที่พลังสานความรักด้วยจิตวิญญาณ ซึ่งคนมีอยู่ในรากฐานตัวเอง ทำให้รักที่จะไปใช้ชีวิตที่นั่นอย่างรู้คุณค่าและความหมาย"

ในด้านที่เป็นทางการ ผู้เขียนได้รับมอบหมายให้ไปสร้างงานวิจัยการเกษตรที่สถานีทดลองเกษตรภาค 5 ซึ่งมีสถานที่อยู่ติดกับโรงเรียนเตรียมวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ตนเคยเรียนมาแล้วเมื่อ 5 ปีก่อน และได้รับมอบหมายจากผู้เป็นหัวหน้างานให้รับผิดชอบงานวิจัยพืชผักและยาสูบ ซึ่งระหว่างนั้นมีการนำพันธุ์ผสมจากต่างประเทศเข้ามาศึกษาวิจัย

ซึ่งตนจะต้องค้นคว้าหาความรู้ตั้งแต่การวางแผนงาน ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติ ครอบคลุมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลและงานวิเคราะห์ผลเพื่อหาบทสรุป ที่จำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกันด้วยเหตุและผล ซึ่งตนก็ได้แสดงออกถึงความรับผิดชอบ ชนิดที่อาจกล่าวได้ว่า"ทุ่มเทให้ทั้งกายและใจ" โดยไม่คำนึงถึงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ เนื่องจากภายในหัวใจไม่มีคำว่า"เวลาทำงานและเวลาพักผ่อน" คงออกจากบ้านตั้งแต่ฟ้าเริ่มเปิด แม้ในช่วงฤดูหนาวยังคงมีอากาศหนาวเย็นจัดและสภาพบรรยากาศยังคงอยู่ในความมืด บางวันกลับถึงบ้านค่ำมาก"

ผู้เขียนทบทวนสังเคราะห์ว่า ชีวิตซึ่งรากฐานอิสระและเปิดกว้างย่อมต้องการใช้ชีวิตอย่างอิสระ เพื่อแสดงออกโดยการมุ่งมั่นทำงานในสิ่งที่ตนรักและสนใจจริง และเป็นคนมีความจริงใจต่อทุกคน ไม่ว่าผู้นั้นจะจริงใจต่อตนหรือไม่เหนือความสำคัญของเงินและรูปวัตถุ ซึ่งสิ่งนี้เองที่ทำให้ตนตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะเดินทางจากเมืองกรุงเทพฯ . ไปทำงานท่ามกลางบรรยากาศที่ใกล้ธรรมชาติได้อย่างมีความสุข

ในเมื่อความจริงได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า ถ้ามีรากฐานจิตใจเป็นกลางย่อมมองทุกสิ่งได้สองด้านเสมอ ดังนั้นเมื่อชีวิตได้รับโอกาสให้มีอิสระ แทนที่จะใช้ไปในทางสูญเสีย กลับทำให้เกิดสภาพที่ช่วยฝึกฝนตัวเองให้รู้จักรับผิดชอบต่อสิ่งซึ่งตนพึงปฏิบัติ

จึงช่วยให้เข้าใจต่อไปอีกว่า การปฏิบัติงานเกษตรซึ่งมีธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตเป็นพื้นฐาน เราจะนำเอา
รูปแบบใด ๆ จากที่ไหนมาใช้เป็นตัวกำหนดไม่ได้ เนื่องจากสิ่งมีชีวิตไม่ว่าต้นไม้หรือสัตว์ ย่อมไม่มีคำว่าทุกคน
ต้องมาทำงานเวลานั้น เวลานี้และเลิกงานเวลานั้นเวลานี้ อีกทั้งไม่มีคำว่าวันหยุดพักผ่อนวันนั้นวันนี้ด้วย คงมีแต่
คำว่า "เรารักการทำงาน และทำงานอย่างมีความสุข" ซึ่งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรมและเมตตาธรรมเท่านั้น

บุคคลผู้ปฏิบัติงานเกษตรได้ผลอย่างจริงจัง จึงเป็นผู้ที่จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่องานที่
ปฏิบัติเด่นชัดมาก เมื่อใดพิจารณาเห็นว่ามีงานจำเป็นต้องทำก็ต้องทำ ถ้าเสร็จงานแล้วหรือพิจารณาเห็นว่าปลอด
โปร่งแล้วจะเอาเวลาไปทำอย่างอื่นที่ตนเชื่อว่าน่าจะสร้างสรรค์ก็ได้ ผู้เขียนจึงใช้เวลาว่างจากงานประจำ ไม่
ว่าในหรือนอกเวลาที่ราชการกำหนดไว้ ลงทำงานศึกษาค้นคว้า เรื่องกล้วยไม้พื้นบ้าน โดยใช้ต้นกล้วยไม้ซึ่งคนงาน
ของสถานีทดลองปลูกใส่กระเช้าไม้สักแขวนไว้ในเรือนต้นไม้ในสวนของสถานี ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก และใช้เวลา
ว่างซึ่งรถจักรยานวนเวียนไปนั่งคุยกับคนงานเพื่อหาความรู้จากประสบการณ์ของเขา

จนกระทั่งถึงช่วงซึ่งต้นกล้วยไม้และเศษไม้ธรรมชาติที่ตายแล้ว นำมาสร้างเรือนกล้วยไม้ขึ้นในบริเวณ
บ้านอันเป็นที่พัก และเริ่มนำพันธุ์กล้วยไม้พื้นบ้านมาปลูกใส่กระเช้าแขวนไว้ในเรือนเพื่องานทดลองค้นคว้าหาความรู้
เสมือน"คลำมาตั้งแต่ ก.ไก่ ข.ไข่"

เวลาดูแลรักษาและติดตามหาข้อมูล คงใช้เวลาเข้ามีก่อนออกไปทำงาน กับเวลาเย็นและค่ำ ไม่ว่าจะ
เสร็จสิ้นภาระงานประจำในแต่ละวันกลับมาบ้านค่ำมืดแค่นั้น จนกระทั่งมีบางวันกลับมาถึงบ้านค่ำมากแล้ว และทาง
บ้านก็ได้เตรียมอาหารค่ำไว้ให้อย่างเรียบง่าย

แทนการเดินมุ่งขึ้นบ้าน ตรงไปอาบน้ำ กลับคว้าไฟฉายเดินลงไปส่องดูกล้วยไม้และพินิจพิจารณาจนทั่วถึง
ทำให้มีเสียงสะท้อนลงมาจากบนบ้านว่า "เอาหมอนลงไปนอนกับเสี้ยด้วยเป็นใจ ? " นี่แหละคือชีวิตซึ่งทุ่มเทให้
กับงานค้นคว้าวิจัย เรื่องกล้วยไม้ตั้งแต่ช่วงเริ่มแรก กว่าที่จะกระจายผลงานไปได้ทั่วโลกให้คนได้มีโอกาสรับประ
โยชน์ในปัจจุบัน

แม้เวลาผ่านไป 50 ปีแล้ว แต่ภาพเหล่านั้นยังคงอยู่ในความทรงจำ มาถึงช่วงนี้จึงเขียนภาพลายเส้นของ
บ้านหลังนั้นและเรือนกล้วยไม้หลังที่สร้างขึ้นมาอย่างเรียบง่ายด้วยมือตัวเองโดยใช้วัสดุเหลือทิ้งอยู่ในบริเวณนั้น
เสมือนข้าวเพียงเมล็ดเดียว ที่เริ่มค้นเคิบโคมี่ชีวิตชีวาขึ้นมา จนกระทั่งสามารถสืบสานพืชพันธุ์กระจายออกไปเป็น
ข้าวที่สามารถสนองประโยชน์แก่ชีวิตคนทั่วโลกได้จนนั้น" นับเป็นคณาธรรมที่สอนไว้ไม่ให้ถูกกฎแคลนชีวิตซึ่งคิดว่า
ต่ำต้อยแค่นั้น หากควรให้โอกาสจากรากฐานจิตใจที่เปิดกว้างอย่างเต็มที่

ระหว่างช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ ถ้าไม่มีงานในส่วนในไรที่จำเป็นต้องทำ หากอาศัยรถยนต์ราชการเข้าไป
หาซื้อของใช้และอาหารเท่าที่มีความจำเป็นภายในเมือง ระหว่างที่คุณถลยา ฯ ภรรยาผมเข้าไปเดินในตลาด-
วโรรสซึ่งเป็นตลาดที่มีของสารพัดอย่าง หรือไม่ก็ตลาดต้นไม้ซึ่งอยู่คนละฟากถนน คนมักใช้เวลาปลีกตัวไปเยี่ยม
บ้านคหบดีท่านหนึ่งซึ่งเป็นข้าราชการมีบรรดาศักดิ์แต่เกษียณอายุราชการแล้ว อยู่ใน"ตรอกเล่าโจ้" ซึ่งเป็นทางเข้า
ออกด้านข้างของตลาดวโรรส ในที่สุดก็พบกับบรรยากาศคล้ายที่พบเห็นในกรุงเทพฯ ฯ

กล่าวคือ เป็นภาพบรรยากาศของคนในกลุ่มที่มีบรรดาศักดิ์และมีเงิน นำกล้วยไม้มาปลูกเล่นกันอยู่ในพวก
ตัวเอง และมีการกีดกันคนจนทำให้เข้าไปไม่ถึง แต่ความกดดันยังไม่รุนแรงมากนัก ประกอบกับผู้เขียนเป็นคน
มีความสุภาพนุ่มนวล จึงสามารถเจาะเข้าไปได้อย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้ทราบว่ามีการซื้อขายพันธุ์ไม้แอบแฝงอยู่
เบื้องหลังโดยไม่เปิดเผยออกมาตรง ๆ แต่ก็น่าเห็นใจเพราะค่าปุ๋ยค่าคนดูแลรักษา และการหารายได้ก็ไม่มาก
มายอะไรนักในสภาพสังคมเช่นนั้น นี่เป็นมุมหนึ่งซึ่งพบได้เท่านั้น หากมองอย่างรวม ๆ ก็คงไม่ต่างไปจากภาพ
ที่พบเห็นในกรุงเทพฯ ฯ

สิ่งที่เป็นภาพใหม่สำหรับผู้เขียนและควรสนใจเป็นอย่างยิ่ง เห็นจะได้แก่ภาพซึ่งพบได้ในตลาดสดเล็ก ๆ ที่ติดตอนเช้ามืด และตั้งอยู่ในหมู่บ้านแม่โจ้ หน้าประตูใหญ่ตรงช่องทางออกสู่ถนนหลวง ซึ่งยังคงมีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติ และมุมนี้เอง น่าจะนำความคิดสานไปถึงคำตอบจากคำถามที่ว่า "การปลูกกล้วยไม้ในประเทศไทย เริ่มต้นขึ้นเมื่อใดกันแน่ ?

บางครั้งเราก็มักจะนำเอาข้อมูลจากช่วงที่ทางการ เชิญชาวต่างประเทศจากกลุ่มประเทศวัฒนธรรมตะวันตก เข้ามาเป็นทีปรึกษาในด้านราชการ และนำเอากล้วยไม้รวมทั้งวิธีปลูกเลี้ยงจากต่างประเทศ เข้ามาปลูกทำให้มีผลเผยแพร่ผ่านกลุ่มบุคคลระดับบน มาใช้เป็นข้อมูลกำหนดเวลาของการเริ่มต้น แทนที่จะมุ่งให้ความสำคัญแก่คนระดับชาวบ้านซึ่งวิถีชีวิตสัมพันธ์อยู่กับท้องถิ่นอย่างมีเหตุผล ทั้ง ๆ ที่ธรรมชาติของเมืองไทยมีกล้วยไม้พันธุ์ต่าง ๆ ทั่วไปให้โอกาสคนท้องถิ่นนำไปใช้พัฒนา เพื่อสนองประโยชน์แห่งตนและสังคมอย่างหลากหลาย

ปกติ ผู้เขียนจะขึ้นรถจักรยานออกจากบ้านไป เริ่มต้นชีวิตงานเกษตรตั้งแต่ 6 โมงเช้า หลังเสร็จงานช่วงแรกซึ่งมีการมอบงานให้คนลงไร่ไปทำเรื่องต่าง ๆ แล้ว ก็จะกลับมารับประทานอาหารที่บ้านอย่างง่าย ๆ เสร็จแล้วมักขึ้นรถจักรยานออกไปจ่ายของในตลาดสดที่หน้าประตูโดยมีคุณกัลยา ฯ นั่งท้ายรถไปด้วย โดยเฉพาะคุณกัลยา ฯ จะเป็นคนทำหน้าที่พิจารณาจ่าย ส่วนตนไม่ค่อยจะรู้ เรื่องการซื้อการขายของ แต่สนใจใช้เวลาและสมองคิดวิเคราะห์

ภาพกล้วยไม้ที่เห็นในตลาดสด มันไม่ได้สอดคล้องกันกับแนวคิดจากสิ่งซึ่งพบเห็นแต่เดิม เพราะไม่ใช่เศรษฐีมีเงินที่ซื้อกล้วยไม้ และไม่ค้นกล้วยไม้จากต่างประเทศที่มีราคาแพงลิบลွ่ หากเป็นกล้วยไม้พื้นบ้าน และผู้ชายผู้ซื้อก็คือชาวบ้านธรรมดา ๆ

ช่วงนั้น สภาพที่เป็นจริงในบรรยากาศชนบทยังมีความเรียบง่ายมากพอสมควร พื้นที่ลาดยังเป็นดินอัดแน่น หลังคาโรงเรือนยังมุงด้วยใบตองตึงซึ่งหาได้จากป่าในบริเวณใกล้เคียง ส่วนชาวบ้านเองก็ยังอยู่กับความพอดีพองามโดยไม่มีหนี้สินส่วนตัวเช่นช่วงหลัง ๆ การค้าขายในตลาดยังคงมีสภาพที่เปรียบได้คู่จากรานำสิ่งของซึ่งมีอยู่ในชีวิตประจำวันมาแลกเปลี่ยนกัน แต่ให้อิสระแก่กันโดยผ่านการใช้เงินเป็นสื่อ

แม้หญิงวัยก่อนคนนำขึ้นบั้ง (เนื้ออย่าง) ใส่กระบุงมาขาย อาจมีต้นกล้วยไม้พื้นบ้านเช่น เอื้องผึ้ง เอื้องคำ เอื้องม่อนไข่ และเอื้องสามปอย ใส่มาในกระบุงอย่างละเอียดละน้อย ส่วนผู้ที่เก็บผักใส่กระบุงมาขาย หลังจากขายหมดแล้ว อาจเจียดเงินจำนวนหนึ่งมาซื้อหากกล้วยไม้ 2-3 ต้น คิดตัวกลับบ้านเพื่อนำไปปลูกไว้กับต้นไม้ใหญ่ในบริเวณใกล้บ่อน้ำเลียนแบบธรรมชาติ

ในบริเวณบ้านคนชนบทภาคเหนือสมัยนั้น หลายแห่งไม่ได้ทำไร่บ้านอย่างจริงจัง แต่มีต้นไม้ปลูกไว้ช่วยให้บรรยากาศมีความร่มรื่น ในช่วงนั้นตามบ้านชาวบ้านยังนิยมซุกบ่อน้ำไว้ในบริเวณบ้านเพื่อนำน้ำในชีวิตประจำวัน การนำกล้วยไม้พื้นบ้านมาปลูกเลียนแบบธรรมชาติจึงถือเสมือนเป็นประเพณีนิยมซึ่งกระทำกันมาช้านานแล้ว

ปกติกล้วยไม้พันธุ์พื้นบ้านเหล่านี้จะมีวัฏจักรการเปลี่ยนแปลงของชีวิตอย่างสอดคล้องกันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล และมีการออกดอกตามฤดู ส่วนใหญ่จะออกดอกในช่วงต้นถึงกลางฤดูแล้งซึ่งเป็นช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลเล็กน้อย

ในช่วงนั้นสภาพธรรมชาติของจังหวัดภาคเหนือยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะป่ายังไม่ถูกทำลายไปอย่างรุนแรง ทำให้น้ำและความชุ่มชื้นซึ่งมีผลหล่อเลี้ยงไร่นาและสวนยังมีมากพอสมควร ทำให้คนท้องถิ่นได้รับผลจากการเกษตรกรรมอย่างคุ้มค่า

นับเป็นประเพณีนิยมของชาวเกษตรไม่ว่าในประเทศไทยหรือเมืองฝรั่ง หลังจากเก็บเกี่ยวพืชผลและจำหน่ายเสร็จแล้ว มักใช้เวลาและเงินส่วนหนึ่งไปในการพักผ่อน เท่าที่พบเห็นในภาคใต้ของสหรัฐอเมริกา มักมีการจัดงานตามหมู่บ้านและการพะนั้นเล่นกันอย่างสนุกสนาน ส่วนในจังหวัดภาคเหนือของไทย หลังจากเสร็จแล้วจะนิยมจัดประเพณีเข้าวัดทำบุญ ซึ่งพบได้ทั่ว ๆ ไป เริ่มต้นตั้งแต่ปลายเดือนพฤศจิกายนไปจนถึงมีนาคม

ในอดีต สภาพบรรยากาศการจ้ดประเพณีเข้าวัดทำบุญของชาวบ้าน จึงทำให้มีโอกาสพบเห็นการนำดอกไม้ลัยไม้พื้นบ้านมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่นำมาจัดพานดอกไม้ไปจนถึงการใช้ประดับเครื่องแต่งกายสตรีตามประเพณีท้องถิ่น

จากภาพรวมของสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด ช่วยให้สามารถได้คำตอบที่เป็นสังขมว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดร่วมวิถีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในกระบวนการธรรมชาติอย่างเป็นวัฏจักร มนุษย์ผู้มีจิตใจเป็นรากฐาน ย่อมมีการนำมาใช้ประโยชน์ภายในประเพณีนิยม กับอีกด้านหนึ่งย่อมมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์เป็นผลตอบสนองต่อสิ่งนั้น ช่วยให้สรุปอย่างมั่นใจได้ว่า คนไทย โดยเฉพาะเน้นที่ท้องถิ่นซึ่งมีพันธุ์กล้วยไม้อุดมสมบูรณ์ ได้รู้จักนำกล้วยไม้พื้นบ้านมาปลูกบนพื้นฐานจริยธรรม สืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว.